

همبستگی اجتماعی از منظر قرآن و روایات

خادم علی قاسمی *

چکیده

در زمانی که اختلافات خانمان سوز دامن جامعه اسلامی را فرا گرفته و قرائت-های مختلف از اسلام ارائه شده است، هر کس با هر نوع فکری، داعیه‌ی اسلام ناب محمدی را سر می‌دهد. با تفکر سلفی‌گری و طالبانیسمی قرائت جدید از اسلام ارائه نموده است. ضروری است جایگاه همبستگی اجتماعی با توجه به منابع غنی قرآنی، روایی و سخنان دانشمندان، عالمان و مصلحان جهان اسلام مورد تفحص و تحقیق قرار گیرد؛ به دلیل این که همبستگی اجتماعی، آن هم از نوع اسلامی آن، یکی از مهم‌ترین ایده‌ها و آرمان‌هایی مورد توجه هر مسلمان آزاده‌ای از صدر اسلام تاکنون بوده است. این تحقیق بر آن است، تا نقش آموزه‌های دینی و اسلامی را در همبستگی امت اسلامی و ترویج فرهنگ همگرایی مذاهب اسلامی؛ بررسی نماید. این پژوهش از نظر هدف توسعه‌ای و از لحاظ گردآوری اطلاعات اسنادی کتابخانه‌ای از حیث روش توصیفی - تحلیلی است. یافته‌های به دست آمده از

* دانش پژوه دکترای قرآن و علوم اجتماعی / جامعه المصطفی العالمیه / مجتمع آموزش عالی علوم انسانی اسلامی. Khadimaliqasemi15@gmail.com

تحلیلی-توصیفی بیانگر آن است که مفاهیم این تحقیق از آنجای که مبتنی بر اصول و مبانی وحدت بخش چون خدا، پیامبر، قرآن و معاد است توانسته نقش اساسی و محوری را در همبستگی اجتماعی و ترویج فرهنگی همگرایی میان مذاهب اسلامی بازی نماید؛ زیرا در دهه‌های اخیر تلاش فراوان به وسیله عالمان و شخصیت‌های برجسته به خصوص حضرت امام (ره) و رهبر فرزانه انقلاب بر مشترکات تکیده شود، فرهنگ گفتگو و بیان اندیشه‌ها به شکل منطقی ترویج گردد، همدلی و محبت میان مسلمانان افزایش یابد و از افراط و تفریط جلوگیری به عمل آید.

واژگان کلیدی: همبستگی، همبستگی امت اسلامی، همگرایی مذهبی و

آموزه‌های دینی.

مقدمه

همبستگی و انسجام در عصر و زمان کنونی که هر کس به بقا و ماندن خود را از طریق زیان به دیگران می‌جوید، یک امر ضروری و لازم به نظر می‌آید، امت و ملتی قادر به ادامه‌ی هستی است که بتواند همبستگی و انسجام اجتماعی خود را در برابر طوفان مرگ باری که از اردوگاه‌های قدرت‌ها برمی‌خیزد حفظ کرده و در برابر آن پایداری و مقاومت نماید.

فجایع و مظالمی که در قرون اخیر بر ملت‌های مسلمان، از طرف قدرت‌های بزرگ صورت گرفته و می‌گیرد به علت نداشتن تفاهم واقعی و ندانستن مقام و موقعیت جایگاه اسلام و خود مسلمانان است که این امر می‌طلبد مسلمانان همبستگی و انسجام اجتماعی را نه تنها ((فضیلت)) دانسته بلکه به عنوان یک امر ضروری و حیاتی بر آن تأکید نمایند.

جهان اسلام و پیروان پیامبر رحمت و مغفرت اگر می‌خواهند در این واویلای

مبارزات بی‌امان قدرت‌ها، موجودیت خود را حفظ نموده و به انجام رسالت عظیم خود در میان ملت‌ها توفیق یابند، راهی جز بازگشت به اسلام واقعی، برقراری همبستگی و انسجام اسلامی که تمام نیروهای اسلام را در فراخ‌نای خود جای دهد نخواهند داشت. تفرقه و اختلاف میان مسلمانان و پیروان مذاهب اسلامی علاوه بر این که زمینه مهاجرت، تحقیر و توهین را برای مسلمانان عالم فراهم کرده باعث شده خاورمیانه و کشورهای اسلامی مدام در آتش تفرقه بسوزند. اگر امروز کشورهای غربی و آمریکا با فریادهای مستانه خود آن‌ها را مورد تحقیر و سخریه قرار می‌دهند بر خواسته از انفاق و دوئیت است که دامن‌گیر مسلمان و پیروان مذاهب اسلامی گردیده است.

حال سؤال این است که راه بیرون رفت از اختلافات و تشتت میان مسلمانان چیست و چگونه می‌توان اندیشه همگرایی میان مسلمانان را تقویت کرد و مفاهیم و آموزه‌های دینی چه نقشی را در همبستگی اجتماعی امت اسلامی و ترویج فرهنگ همگرایی میان مذاهب اسلامی بازی نموده است؟ برای رسیدن به پاسخ سؤال‌های ذکر شده اصول و مبانی که باعث شده منادیان همبستگی با تأکید بر آن‌ها جامعه را هدایت و رهبری نمایند بررسی می‌شود، سپس نقش آموزه‌های دینی در همبستگی اجتماعی و ترویج فرهنگ همگرایی میان مذاهب اسلامی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

پیشینه

- پیشینه بحث را می‌توان به دو دسته عمده پیشینه عام و پیشینه خاص تقسیم کرد:
- ۴۹ ۱- پیشینه‌ی عام: در این خصوص منابع گوناگون وجود دارد که وحدت و همبستگی اجتماعی را از منظر آیات، روایات، حضرت امام (ره) و رهبری به صورت

جداگانه مورد بررسی قرار داده است. این منابع، دارای مباحث ارزنده‌ای می‌باشد اما به صورت کلی و عمومی بحث کرده است که می‌تواند در خصوص، همبستگی اجتماعی امت اسلامی و ترویج فرهنگ همگرایی مذاهب اسلامی مورد استفاده قرار گیرد. از دیگر منابع عامی که نویسنده را در تحقیق حاضر یاری می‌رساند آثار گران بهای حضرت امام (ره) و رهبری می‌باشد که با تتبع به آثار به جا مانده و هم چنین از فرمایشات آموزنده حضرت امام و مقام معظم رهبری در همبستگی اجتماعی امت اسلامی و ترویج فرهنگ همگرایی مذاهب اسلامی به دست آورد.

۲- پیشینه‌ی خاص: در خصوص پیشینه خاص، نگارنده به مفاهیم ویژه که قرآن و روایات در حوزه همستگی اجتماعی (وحدت دینی) در همبستگی اجتماعی اسلامی و ترویج فرهنگ همگرایی مذاهب اسلامی مورد توجه قرار داده باشد پرداخته. از این جهت می‌توان گفت که این اثر کاملاً با رویکرد جدید به موضوع همبستگی اجتماعی پرداخته است.

همبستگی

همبستگی اجتماعی، به معنای بستگی، پیوند، اتصال و ارتباط بین دو چیز یا دو تن است. در اصطلاح جامعه‌شناسان به صف‌بندی نزدیک میان اجزاء یک جمع اشاره دارد. (گولد، کولب، همان، ص ۹۰۴).

در این تحقیق همبستگی اجتماعی به معنای یکی شدن نیست بلکه مراد از همبستگی اتحاد و همبستگی دو یا چند کشور در یک هدف و سیاست مشترک است.

۵۰

امت اسلامی

مفهوم اُمت، واژه‌ای عربی به معنای قوم، قبیله، عشیره، گروه‌های نژادی و نیز

ملت یا جامعه‌ای مذهبی که تحت هدایت و سرپرستی یک پیامبر قرار دارد. (ترکی، ۱۳۶۸، ج ۱: ص ۳۰). در قرآن کریم نیز امت به عده‌ای از انسانها که با یکدیگر پیوند دینی دارند اطلاق شده است (سوره بقره/۱۴۳) «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ...»

در اصطلاح امت به «جماعتی از مردم که خداوند برای آنان پیامبری مبعوث کرده، و آنان به او ایمان آورده، و از این رو، با خداوند پیمان بسته، و با او ارتباط یافته‌اند. اطلاق می‌شود». (فارابی، ۱۹۷۳م، ج ۱: ص ۱۱۷)

به نظر مقام معظم رهبری مراد از امت اسلامی مجموعه کلان از انسان‌های هم مسلک و هم عقیده است، و رای‌ی ایرانی بودن، مصری بودن، عراقی بودن و غیره که این مجموعه گسترده را عقیده مشترک به هم پیوند می‌زند. امت اسلامی سر نوشت مشترکی دارد که تهدیدها و خطرها، متوجه کلیت آن است. کاستی‌های درونی آن-ها، شاکله واحد دارد، ظرفیت هایش هم از وضعیت مشترکی برخوردار است. عوامل وحدت بخش آن همچنین است. (نوابی، ۱۳۸۶، صص ۱۹ و ۲۰)

به هر حال، امت افزون بر مفهوم دینی می‌تواند به مفهوم همبستگی زبانی، فرهنگی، طبیعی، یا نژادی،... نیز باشد

تقریب، همگرایی

واژه تقریب از ماده «قرب» مصدر باب تفعیل به معنای نزدیکی،. نزدیک کردن، نزدیک گردانیدن. نزدیک بودن، نزدیک شدن به یکدیگر و همکاری است (عمید، ۱۳۸۵، ج ۳: واژه تقریب)

در اصطلاح مراد از تقریب و همگرایی مذاهب اسلامی آن است که تمام پیروان مذاهب اسلامی با حفظ مذاهب شان بر اساس گفتگوهای علمی به جهت

تبیین مشترکات دینی و رفع سوء برداشت های مذهبی، هر چه بیشتر زمینه همبستگی اجتماعی و انسجام امت اسلامی را فراهم سازد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ هدف توسعه‌ای است؛ بدین معنا که وحدت، اتحاد، همبستگی و انسجام اسلامی در آثار گوناگون دانشمندان اسلامی مورد بحث قرار گرفته است، اما انقلاب اسلامی و نقش آن در همبستگی امت اسلامی و ترویج فرهنگ همگرایی مذاهب اسلامی مورد تجزیه و تحلیل قرار نگرفته است. نگارنده نقش آموزه های دینی را در همبستگی امت اسلامی و ترویج فرهنگ همگرایی میان مذاهب اسلامی با توجه به اصول و نظام ارزشی اسلام به خصوص توحید، نبوت، معاد و قرآن مورد بررسی قرار داده و نقش آن را در همبستگی اجتماعی امت اسلامی بررسی کرده است. این تحقیق از لحاظ گردآوری اطلاعات به صورت بررسی اسنادی انجام گرفته است؛ بدین صورت که با مراجعه به قرآن کریم، کتاب های حدیثی، فضای مجازی بخصوص آثار امام و رهبری راه های رسیدن به همبستگی اجتماعی و نقش مفاهیم دینی در ایجاد همبستگی اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. اسناد به دست آمده را نگارنده به روش توصیفی - تحلیلی مورد بررسی قرار داده است. بررسی های انجام شده حاکی از آن است که دانشمندان اسلامی و در رأس آن امام و رهبری نقش اساسی و مهمی را ترویج فرهنگ همگرایی میان مذاهب اسلامی ایفا نموده است. خدا محوری و قیامت باوری امام و رهبری که منادیان وحدت در عالم اسلام هستند باعث شده که پیروان مذاهب و ادیان مختلف به ایشان اعتماد کرده و به همگرایی و همبستگی اجتماعی روی آورند.

اصول و مبانی همبستگی اجتماعی

از منظر متون دینی و قرآن و همچنین منادیان و رهبران دینی اصول و مبانی همچون توحید، نبوت، معاد و قرآن است، که می‌تواند درخت تنومند باهم بودن مسلمانان را آبیاری و بارور نماید؛ به همین جهت ضرورت دارد در وهله اول این اصول و مبانی از منظر آیات، روایات، حضرت امام (ره) و رهبری که طلایه داران جامعه اسلامی هستند بررسی سپس به نقش مفاهیم دینی در همبستگی و فرهنگ سازی همگرایی در میان مذاهب اشاره گردد.

توحید محوری

اسلام و قرآن برای تحقق وحدت و همبستگی اجتماعی و از بین بردن تفرقه و اختلاف میان جوامع اسلامی و دینی به اصل توحید محوری اشاره کرده و همه را بسوی خدای واحد فرا خوانده است تا بتواند اقوام و قبیله‌های متفرق را متحد و مسنجم بسازد «إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ» (انبیاء/۹۲). بی تردید این امت شما امت واحد است و من پروردگار شما هستم، پس مرا پرستش کنید. براساس اصل قرآنی مسأله امت واحد است که تحقق آن در وحدت امت اسلام و وحدت کلمه است، زمانی تحقق می‌یابد که همه مسلمانان بر محور توحید کنش و رفتار نمایند. توحید محوری بر «هستی شناسی» و «انسان شناسی» امام استوار است؛ در نگرش بنیادین امام «توحید» محور اصلی هستی شناسی است و ریشه و اصل تمام اعتقادات او را در کل ابعاد معرفت و اندیشه تشکیل می‌دهد و همان گونه که در هستی شناسی توحید را ملاک قرار داده، در سایر معارف و اندیشه‌ها نیز این اصل معیار او بوده، بر همین اساس، اندیشه مدیریتی و رهبری امام نیز نوعی اندیشه توحیدی است «اعتقادات من و همه مسلمین همان مسائلی است که در قرآن کریم آمده است و یا پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و پیشوایان بحق بعد از آن حضرت

بیان فرموده اند که ریشه و اصل همه آن عقاید - که مهم ترین و با ارزش ترین اعتقادات ماست - اصل توحید است.» (خمينی، ۱۳۸۹، ج ۵: ص ۳۸۷).

علامه در تفسیر المیزان با استفاده از قرآن کریم می نویسد: «تنها راه صحیح رفع اختلاف راه دین است به همین جهت خدای سبحان، شرایع و قوانینی برای آنان (انسان) تأسیس کرد و اساس آن شرایع را توحید قرار داد، که در نتیجه هم عقاید بشر را اصلاح می کند و هم اخلاق و هم رفتار شان را.» (طباطبائی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۱۸۰)

نبوت محوری

دومین اصل که اسلام و قرآن کریم به عنوان اصل همبستگی بخش و به تعبیر قرآن وحدت بخش از آن یاد کرده پیامبر گرامی اسلام (ص) است؛ زیرا پیامبر رحمت برای تمام عالمیان است و هیچ قوم، مذهب و ملیت نمی توانند به خود اختصاص دهند بنا بر این لازم و ضروری است که جامعه اسلامی و مذاهب موجود در آن برای رسیدن به اتحاد و همدلی از شخصی که خود مجری وحدت و اتحاد میان اقوام متعصب و لجوج بودند پیروی نمایند و جهان اسلام را طبق دستورات الهی با پیروی از آن حضرت به همدلی و انسجام برسانند، چنانکه خداوند می فرماید: یکی از کسانی که شما را به انسجام و وحدت می رساند اطاعت و پیروی از رسول و فرستاده من به سوی شما است. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ الرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَ أَحْسَنُ تَأْوِيلًا» (نساء/۵۹) همان ای کسانی که ایمان آورده اید خدا را اطاعت کنید و رسول و کار داران خود را، که خدا و رسول علامت و معیار ولایت آنان را معین کرده، فرمان ببرید و هرگاه در امری اختلافتان

شد برای حل آن به خدا و رسول مراجعه کنید، اگر به خدا و روز جزاء ایمان دارید این برایتان بهتر و سرانجامش نیکوتر است.

خداوند در این آیه به فروعی که اساس مجتمع اسلامی را محکم می‌سازد اشاره کرده و می‌فرماید: یکی از اصولی که شما را به ائتلاف و اتحاد می‌رساند و واجب است بر شما که اطاعت نمایید، پیروی از پیامبر در دو ناحیه است. ناحیه احکام که به وسیله وحی بیان می‌کند و دیگری احکامی که خودش به عنوان نظریه و رأی صادر می‌نماید.

از این که خداوند اطاعت پیامبر را در طول اطاعت خود قرار داده و فرموده است اطاعت از رسول اطاعت از من است بیانگر عظمت پیامبر (ص) می‌باشد که، می‌فرماید: اطاعت از ایشان به اذن من بوده و شما دچار انحراف نمی‌گردید. «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا» بیانگر اهمیت مسئله است که می‌فرماید اگر بین شما مؤمنین نزاع و اختلاف صورت گرفت به خدا و رسول او مراجعه کنید و تنها شخصی که می‌تواند اختلاف و نزاع شما را بعد از خداوند حل نماید مراجعه به رسول و اطاعت از او می‌باشد. رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند:

وجود مقدس نبی مکرم و رسول اعظم اسلام، مهمترین نقطه‌ی ایجاد وحدت است. قبلاً هم این را عرض کردیم که دنیای اسلامی می‌تواند در این نقطه به هم پیوند بخورد؛ اینجا، جایی است که عواطف همه‌ی مسلمانها در آنجا متمرکز میشود؛ این، کانون عشق و محبت و دنیای اسلام است. حالا شما ببینید قلم‌های پول گرفته‌ی از صهیونیست‌ها، همین کانون را مورد توجه قرار میدهند و به آن اهانت می‌کنند؛ برای اینکه اهمیت اهانت به امت اسلامی و تحقیر دنیای اسلام، کم‌کم از بین برود.

این، نقطه‌ی اصلی است؛ سیاستمداران، نخبگان علمی و فرهنگی، نویسندگان، شعرا و هنرمندان ما روی این نقطه تکیه کنند و همه‌ی مسلمان‌ها با این شعار به هم نزدیک شوند. موارد مورد اختلاف را در نظر نگیرند، یکدیگر را متهم نکنند، یکدیگر را تکفیر نکنند و یکدیگر را از حوزه‌ی دین خارج نکنند. دل‌ها در سراسر امت اسلامی، به یاد پیامبر و به عشق پیامبر طراوت پیدا می‌کند؛ همه‌ی ما دلباخته و عاشق آن بزرگواریم. (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۵/۱/۲۷).

قرآن محوری

یکی از اصول اساسی و مهمی که جهان اسلام را به اتحاد و انسجام اجتماعی نزدیک و از آن امت واحد به وجود می‌آورد تمسک به ریسمان الهی است که با چنگ زدن و محکم گرفتن حبل الله، «با هم» بودن و با هم دستور الهی اجرا کردن و پراکنده اجرا نکردن را به خوبی برای مسلمانان آموزش می‌دهد، چنانکه می‌فرماید: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ.» (آل عمران/۱۰۳)

و همگی به ریسمان خدا چنگ زنید، و پراکنده نشوید؛ و نعمت خدا را بر خود یاد کنید: آن گاه که دشمنان [یکدیگر] بودید، پس میان دل‌های شما الفت انداخت، تا به لطف او برادران هم شدید، و بر کنار پرتگاه آتش بودید که شما را از آن رهانید. این گونه، خداوند نشانه‌های خود را برای شما روشن می‌کند باشد که شما راه یابید.

با توجه به روایات مختلف که از پیامبر و ائمه معصومین (ع) روایت شده، حبل الله و ریسمان الهی را به قرآن، اسلام، پیامبر و خاندان او تفسیر کرده‌اند، فهمیده

می‌شود که یکی از وسایل ارتباط مسلمانان به خداوند قرآن، آورنده قرآن و جانشینان واقعی او می‌باشند که با پذیرش و تسلیم در برابر قرآن، پیامبر و ائمه معصومین در واقع در برابر خداوند و دین او که اسلام باشد تسلیم خواهند بود، وقتی تسلیم باشند می‌توانند زمینه را برای اتحاد، برادری و همیاری در جهت فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و حل مشکلات فراهم نمایند زیرا وسیله ارتباط با عبد، آسمان به زمین و خروج انسان از ظلمت به روشنائی کتاب، سنت و اسلام است که انسان را به خدا نزدیک و شخص متمسک و معتصم را امان و هدایتش را تضمین می‌نماید.

اگر مسلمانان و جامعه اسلامی مطابق با دستورات قرآن عمل نموده و آن را سرلوحه زندگی خود قرار دهند، قله‌های پیروزی را فتح نموده و در حول و محور قرآن می‌توانند اجتماع سالم و متحدی داشته باشند. در تاریخ صدر اسلام، شکوفایی تمدن اسلامی و گسترش آن در سطح جهان، مرهون تمسک جامعه اسلامی به قرآن و ایمان به ارزش‌های اسلامی می‌باشد. چنانکه در سخنان اندیشمندان غربی نیز اسلام، عامل رشد و شکوفایی جامعه اسلامی بیان شده است.

توماس کارل می‌گوید: «خداوند عرب را به وسیله اسلام از تاریکی‌ها به سوی روشنائی‌ها هدایت فرمود، از ملت خموش و راکدی که نه صدائی از آن می‌آمد و نه حرکتی محسوسی بود، ملتی به وجود آورد که از گمنامی به سوی شهرت، از سستی به سوی بیداری، از پستی به سوی فراز و از عجز و ناتوانی به سوی نیرومندی سوق داده شد، نورشان از چهارسوی جهان می‌تابید، از اعلان اسلام یک قرن گذشته بود که مسلمانان یک پا در هندوستان و پای دیگر در اندلس نهادند. بالاخره در همین مدت کوتاه اسلام بر نصف دنیا نور افشانی می‌کرد.» (جان دیون پورت، ۱۳۳۴،

ص ۷۷)

پس از آیات و روایات که در تفسیر این آیه آمده است فهمیده می‌شود که یکی از راهکارهای اتحاد و انسجام ملت‌ها و امت‌های اسلامی تمسک به قرآن، اسلام و سنت پیامبر اسلام می‌باشد که خود عملاً و با تأسی از قرآن و ارتباط خویش با خدا توانست به تنهایی عرب ساده، قبایل پراکنده، کوچک و برهنه و گرسنه عصر خود را مبدل به جامعه فشرده و با انضباط نماید که اگر مسلمانان با پیروی و تأسی از پیامبر(ص) شیوه عملی و سیره عملی پیامبر(ص) را الگو قرار دهند می‌توانند به اقتدار اسلام کمک و به اتحاد، همبستگی اجتماعی برسانند.

معاد محوری

اصل دیگری که باعث می‌شود روحیه اتحاد و همبستگی اجتماعی در میان پیروان مذاهب اسلامی احیاء گردد توجه به معاد و آخرت‌گرایی است؛ زیرا معاد محوری باعث می‌شود احساس مسئولیت و وظیفه‌شناسی در عمق وجود انسان بیدار شود به گونه‌ی که تمام افکار و کنش و رفتار انسان را تحت شعاع قرار دهد و در مقابل هرکاری خود را مسئول و پاسخگو بداند. قرآن کریم به منظور تأکید بر مسئولیت انسان در برابر عملکرد خویش با لحنی آمیخته به انکار و عتاب می‌فرماید: «أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى»، (قیامت/۳۶)، آیا انسان گمان می‌کند بی هدف رها می‌شود؟ قرآن کریم در نفی این پندار؛ حیات مجدد انسان، جریان مسئولیت خواهی و مؤاخذه انسان در روز قیامت را به او گوشزد می‌نماید: «فَوَرَبِّكَ لَنَسْئَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ * عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (حجر/۹۲-۹۳) پس سوگند به پروردگارت که از همه آنان خواهیم پرسید، از آنچه انجام می‌دادند.

۵۸

معتقد به معاد، بر این باور است که روز قیامت در پیشگاه عدل الهی تمام اعمال او، حتی به اندازه وزن دانه خردل و یا ذره را نافذی بصیر و خبیر به نقد می‌کشد تا

سره از ناسره مشخص گردد».....وإن كان مثقال حبة من خردل أتينا بها وكفى بنا حاسبين» (انبیا/۴۷) و اگر (عمل) هموزن دانه خردلی باشد آن را می آوریم و کافی است که ما حسابرس باشیم.

«يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ * فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ» (زلزال/۶-۷-۸) در آن روز مردم با گروههای متفرق بیرون می آیند تا اعمال آنها را به آنان نشان دهند پس هر کس به سنگینی یک ذره خوبی کند آن را می بیند و هر کس به سنگینی یک ذره بدی کند آن را می بیند. از این رو کوتاه ترین لحظات عمر نیز ارزشی فوق العاده می یابد و انسان خود را همچون مسافری خواهد دانست که باید از فرصت ها بیشترین بهره را ببرد و ره توشه آخرت را هر چه بیشتر و بهتر برگیرد.

رهبر بصیر انقلاب در مورد معاد محوری که همه مسلمان اعتقاد به آن دارند می فرماید: برادران مسلمان نگاه کنند بینند اتحادشان بر چه مبنائی است؟ آیا یک حرف زبانی است، یا یک واقعتی وجود دارد؟ خب، ما میبینیم معارف مان یکی است، توحیدمان یکی است، معادمان یکی است، نبوت مان یکی است، نماز و روزه مان یکی است، حج مان یکی است، دشمنان مان یکی هستند، اهداف و آرمان ها و منافع مان به هم پیوسته و گره خورده است - ملت های مسلمان؛ چه شیعه، چه سنی - چگونه میتوانیم از هم جدا باشیم؟ دشمن میخواهد به زور این جنایت را بکند. لذا از روز اول، جمهوری اسلامی در کنار برادران فلسطینی خودش بوده است؛ این در حالی است که در فلسطین - آن طوری که من در ذهنم هست - یا اصلاً شیعه وجود ندارد؛ یا اگر باشد، خیلی کم. برادران فلسطینی اینجا را مثل خانه ی خودش دانستند؛ تا الان هم همین جور است؛ (بیانات مقام عظمای ولایت در اجتماع مردم

پاوه، ۱۳۹۰/۷/۲۵).

دانشمندان اسلامی و نقش آن در ترویج فرهنگ همگرایی

همبستگی و وحدت و انسجام اسلامی از مؤلفه‌ها و عناصر است که از زمان‌های صدر اسلام مورد توجه پیامبران، معصومین، عالمان و خادمان به مکتب اهل بیت (ع) بوده و تا گسترش واقعی اسلام بر تمام عالم ادامه پیدا خواهد کرد. مصلحان و عالمان زیادی اعم از شیعه و سنی به مقوله همبستگی اسلامی توجه داشته اند که از جمله این بزرگان می‌توان به افرادی مانند شیخ محمد عبده، سید جمال‌الدین اسدآبادی، آیت‌الله بروجردی، شیخ شلتوت، سید قطب، امام خمینی (ره)، مقام معظم رهبری، آیت‌الله محسنی و... اشاره نمود. دانشمندان، روشنفکران و مصلحان اجتماعی اسلامی عصر حاضر همبستگی و تقریب ملت‌ها و فرقه‌های اسلامی را به خصوص در شرایط و احوال کنونی که دشمن از همه طرف به آنها هجوم آورده و هر روزه آن‌ها را در آتش فتنه و اختلافات می‌سوزانند از ضروری‌ترین نیازهای اسلامی می‌دانند. در این میان آن‌که نقش اساسی را در همبستگی اجتماعی و انسجام اجتماعی میان مسلمین و جوامع اسلامی ایفا می‌نماید رهبران انقلاب اسلامی ایران است؛ زیرا چنگ زدن به ریسمان الهی و رسیدن به وحدت و همدلی در سایه آن، و هم چنین شعار وحدت در انقلاب اسلامی مسئله استراتژیک و اصلی جهان اسلام است چنان که رهبر بصیر انقلاب اسلامی می‌فرماید: «شعار وحدت مسلمین، که شعار درست و ضروری هم است و من از قدیم این اعتقاد و تفکر را داشتم و دارم و آن را یک مسأله‌ی استراتژیک میدانم - یک مسأله‌ی تاکتیکی و مصلحتی هم نیست که حالا بگوییم مصلحت ما ایجاب می‌کند که با مسلمین غیرشیعه ارتباطات داشته باشیم - مسلمانان، به تدریج این اختلافات مذهبی و طایفه‌یی را کم کنند و از

بین ببرند؛ چون در خدمت دشمنان است. ما با این انگیزه‌ی صحیح، مسأله‌ی وحدت مسلمین را در جمهوری اسلامی، یک مسأله‌ی اساسی قرار داده‌ایم.» (دیدار اعضای ستاد برگزاری کنفرانس جهانی اهل بیت (ع) ۲۶/فروردین/۱۳۶۹) به همین جهت امام و رهبری راهبردها و اسبابی را با استفاده از آیات و روایات به منظور ترویج فرهنگ تقریب میان مذاهب اسلامی بیان کرده‌اند که در ذیل به موارد از آن‌ها اشاره می‌شود.

راهبردها و اسباب تحقق همبستگی اجتماعی در جوامع اسلامی

تبیین اندیشه‌ها و تحمل آن با ابزار گفت‌وگو

گفت‌وگو ابزاری برای بحث و جستجو است که هر طرف چیزهای که برای طرف دیگر پنهان بوده روشن می‌نماید و ابزاری برای بررسی و استقرار در تنوع نظرها است که طرفین می‌توانند به وسیله آن به نتایج بهتر و با امکان بیشتر دست یابند و اگر گفت‌وگو بر اساس فرموده خداوند. «الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه» از سه عنصر اساسی مانند «گفتار و بیان دیدگاه، شنیدن گفتار، پیروی از بهترین گفتار.» برخوردار و توأم با لطف، نرمش و ادب باشد می‌تواند زمینه دوستی، از بین بردن تعصبات، همگرایی و همدلی را فراهم نمایند.

این روش است که خداوند در قرآن برای پیامبر اعظم یاد آوری نموده می‌فرماید: «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ.» (نحل/۱۲۵) «با حکمت و اندرز نیکو به سوی راهی پروردگارت دعوت نما، و با آن‌ها به طریقی که نیکوتر است استدلال و مناظره کن.»

در این آیه خداوند به یک سری اصول و روش اشاره می‌دارد، که اگر

دانشمندان، عالمان و نخبگان جامعه اسلامی در حین گفتگو به آن توجه نمایند می توانند جامعه اسلامی را از طریق رعایت این اصول به انسجام و همبستگی برسانند که خداوند می فرماید: شما با منطق، دانش و استدلال به دور از خشونت و تحقیر طرف مقابل اندیشه‌ها، عقاید و افکارتان را بیان دارید؛ زیرا بیان افکار و اندیشه‌ها با ابزار دانش و منطق مانع از انحراف و فساد شده و می تواند اندیشه های خفته را بیدار نماید.

علاوه بر آن، سیرت نبی اکرم (ص) و پیامبران شاهد بر این است که راه دعوت و هدایت از گفت و گو می گذرد که این مسئله را قرآن متذکر شده و می فرماید: «فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى.» (طه/۴۴) با سخن نرم با او سخن بگویند شاید متذکر شد، یا از خدا بترسد.

و تاریخ نیز روش دعوت پیامبر را ابزار گفت و گو بیان و اعلام کرده و می گوید: پیامبر برای هدایت امت خود از شمشیر بران یا وعده های دنیا فریبانه استفاده نکرده است، بلکه همیشه گفت و گو به عنوان یک پل برای انتقال هدایت الهی برای بشریت بوده است.

مقام عظمای ولایت نیز با توجه به این راهبرد قرآنی و عقلانی جهت فرهنگ سازی اتحاد و همبستگی اجتماعی و هم چنین ترویج فرهنگ تقریب میان مذاهب اسلامی، علاوه بر این که خود به این اصل عقلانی عمل می نماید جامعه اسلامی، اندیشمندان و مصلحان آن را به تبیین اندیشه‌ها با همدیگر دعوت نموده است. به همین منظور در سال ۱۳۶۹ نهاد مقدس مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی را تأسیس کرد تا اندیشمندان اسلامی در این قالب بتواند با تفکر و اندیشه نظرات و ایده‌های خود را در جهت تقریب مذاهب اسلامی بیان دارند.

پرهیز از افراط و تفریط گرایي

یکی از راهبردهای که جهان اسلام و مذاهب موجود در آن را به وحدت و همبستگی اجتماعی می‌رساند دوری از افراط و تفریط گروه‌ها و مذاهب اسلامی است که هریک تلاش نمایند تا به خاطر عدم آگاهی نسبت به اندیشه‌ها و عقاید همدیگر زمینه تکفیر، توهین و تحقیر گروه مقابل را فراهم نمایند، عالمان و دانشمندان گروه‌ها و مذاهب در جهت بالا بردن سطح آگاهی مردم تلاش و بیان دارند که «امامت از اصول مذهب است نه اصول دین و نیز شیعه معتزلی نیست بلکه در عقاید کلامی مستقل بوده و حدی بین اشاعره و معتزله است و همچنین شیعه معتقد به تحریف قرآن نبوده و خود از غلات به حساب نمی‌آیند بلکه آن‌ها طبق آیه خدا که می‌فرماید: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ» (مائده/۷۷). (بگو ای اهل کتاب: در دین تان غلو مکنید و غیر حق نگوئید! و از هوی و هوس های قومی که سابقاً گمراه شدند و بسیاری را به گمراهی کشاندند و از راه راست انحراف جستند پیروی ننمایند.) عمل نمودند و علمای امامیه غلات را نجس می‌دانند و نظر شیعه نسبت با صحاب نظر اهل البیت (ع) است که امام سجاد (ع) می‌فرماید: خداوندا بر اصحاب محمد (ص) درود باد که محبت او را با جان خویش آمیخته بودند، و بجای کالای دنیا متاع مهر و محبت به بازار آوردند و تجارتی که در آن زیان نبود، پیشه خویش ساختن (الجنیدی، ۱۳۸۰، ص ۳۹۹)، و در عوض برادران اهل سنت نیز نسبت به اهل البیت (ع) دشمنی نورزیده بلکه با دیده احترام می‌نگرند چنانکه امام احمد حنبل می‌گوید: «هیچ یک از اصحاب پیامبر در فضائل به پایه علی بن ابیطالب نمی‌رسد علی (ع) هیچ گاه شخصی شریفی را بر غیر شریف و

عرب را بر عجم ترجیح نداد و این شدیدترین وسیله انصراف عرب از او بود.» (سازمان فرهنگ، ۱۳۷۷، ص ۲۶۴)، که با تبیین مسائل مطرح شده برای مسلمین و دانشمندان کوردل زمینه اعتدالی که قرآن به آن سفارش و اسلام را دین اعتدال و مسلمین را مجری اعتدال دانسته فراهم می‌شود. «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا» شما نیز امت میانه قرار دادیم تا گواه بر مردم باشید و پیامبر هم گواه بر شما» (بقره/۱۴۳)، امتی که از هر نظر در حد اعتدال باشد، نه کند رو و نه تند رو، نه در حد افراط و نه تفریط بلکه از هر جهت الگو و نمونه باشند.

در جای دیگر قرآن از زبان لقمان حکیم می‌فرماید: «وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ.» (لقمان/۱۹) در راه رفتن اعتدال را رعایت کن. که این خود یکی از مسایل اجتماعی میان مسلمانان را بیان می‌دارد که مسلمانان باید در روابط اجتماعی اعتدال را در گفتار، رفتار، و برخورد اندیشه‌ها و عقاید رعایت نمایند. در حدیثی از پیامبر گرامی اسلام نقل می‌کند که شخصی خدمت پیامبر اسلام آمد عرض کرد مرا سفارش کن «أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ص رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْصِنِي فَكَانَ فِيمَا أَوْصَاهُ أَنْ قَالَ أَلْتَقَ أَخَاكَ بِوَجْهِ مُنْبَسِطٍ.» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲: ص ۱۰۳)، مرا سفارش نما، فرمود برادر مسلمانان را با روی گشاده ملاقات کن.

با توجه به آیه‌ی اول که امت اسلام را امت وسط خواند و از طرف دیگر در آیه دوم و روایت نبی مکرم اسلام به میانه روی در گفتار، بیان عقاید و مسایل اجتماعی اشاره کرد؛ فهمیده می‌شود که اعتدال مسلمانان و دوری از افراط و تفریط در عقیده، ارزش‌های معنوی و مادی، از نظر علم و دانش، معتدل از نظر شیوه‌های

عبادی، اخلاقی و روابط اجتماعی در جهت گوشه گیری و استقلال می تواند جامعه اسلامی را به اتحاد، انسجام و به یک جامعه نمونه و ارزشمند تبدیل نمایند. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۲، ج ۱: ص ۴۸۳)،

بنابر این دومین راهبرد که به عنوان الگو جهت دست یابی به همگرایی میان مذاهب اسلامی معرفی نماید دوری از افراط و تفریط است که به وسیله اندیشمندان و نخبگان تأثیر گزار این جامعه انجام شده است. اگر در گذشته حضرت امام و در حال حاضر مقام عظمای ولایت جامعه اسلامی را به دوری از افراط و تفریط سفارش کرده اند بر خواسته از اصل قرآنی است که خداوند انسان‌ها را به آن توصیه و امر نموده است به همین جهت حضرت امام (ره) برای فرهنگ سازی همگرایی میان مذاهب اسلامی آن‌ها را به دوری از افراط و تفریط سفارش می نمایند. «هفته وحدت محور وحدت مسلمین و فرصتی برای برای علمای اسلام است تا دورهم جمع شوند و با وجود اختلاف در برخی مسایل اعتقادی بر وحدت میان مسلمین به عنوان اصل محوری تأکید کنند و با افراط و تفریط‌ها مقابله کنند.»

ترویج مهر و محبت میان مسلمانان

یکی از راهبردهای اساسی و مهمی که بازهم می تواند زمینه ساز اتحاد و همبستگی اجتماعی و هم چنین ترویج فرهنگ همگرایی میان کشورهای اسلامی گردد، ایجاد و ترویج مهر و محبت در میان مسلمانان و جامعه اسلامی است، که احیاء این خصیصه خود عامل از بین برنده‌ی تعصبات نژادی، قومی و ملی گرایی موهوم به حساب می آید، در آیات، روایات و سنت پیامبر اسلام سفارش اکیدی در این زمینه صورت گرفته است چنانکه خداوند می فرماید: اخوت دینی مقتضی طلب مغفرت برای یکدیگر است «وَ الَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَ

لَا إِخْوَانَنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلُ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ» (حشر/ ۱۰) پروردگارا! ما و برداران ما را که در ایمان بر ما پیشی گرفتند پیامرز، و در دل‌هایمان حسد و کینه ای نسبت به مؤمنان قرار مده پروردگارا! تو مهربان و رحیمی. در آیه دیگر خداوند سطح پیوند علائق دوستی مسلمین را به قدری بالا برده که به صورت نزدیک‌ترین پیوند در انسان با یکدیگر از آن یاد کرده چنانکه می‌فرماید: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخْوَيْكُمْ» [مؤمنان برادر یکدیگرند، بنا بر این میان دو برادر خود صلح برقرار سازید.

در روایات اسلامی نیز روی این مسئله تأکید فراوان شده چنانکه رسول گرامی اسلام می‌فرماید: «مثل الاخوين مثل الیدین یغسل احدهما الآخر» (پاینده، ۱۳۸۳، ص ۷۲۰)، دو برادر دینی همانند دو دستند که هر کدام دیگر را می‌شوید، با یکدیگر همکاری دارند و عیوب هم را پاک می‌کنند.

در جای دیگر پیامبر اسلام (ص) می‌فرماید: ایمان هر انسان توأم است با دوستی برای دیگران هر آنچه را که برای خود دوست می‌دارند، برای دیگران نیز دوست می‌دارند. (الاتقانی، ۱۳۷۹، ج ۳: ص ۲۶۱)، هیچ یک از شما با ایمان محسوب نمی‌شوید مگر این که آنچه برای خود دوست می‌داد، و برای برادر خود نیز دوست بدارد.

با توجه به آیات و روایات که بیان شد فهمیده می‌شود که یکی از راهکارها و شیوه‌ها برای از بین بردن چالش موجود در جامعه اسلامی احیاء اخوت، برادری، مهر و محبت است، زیرا اگر محبت و نوع دوستی در جامعه از بین رفت و مسلمانان

اختلاف پیدا کردند باعث می‌شود نسبت به همدیگر صمیمیت نداشته باشیم به هم دیگر احترام نمایند. چنان که مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «وقتی اختلاف پیدا شد، وقتی تفرقه پیدا شد، وقتی نسبت به هم سوءظن وجود داشت، وقتی یکدیگر را خائن دانستیم، طبیعی است که با هم همکاری نخواهیم کرد. همکاری هم اگر بکنیم، با هم صمیمی نخواهیم بود. این همان چیزی است که آن دشمن دنبال اوست. هم عالم شیعه، هم عالم سنی، باید این را بفهمند؛ این را درک کنند. بدیهی است دو تا مذهب در برخی از اصول، در برخی از فروع با هم اختلاف دارند؛ البته در بسیاری هم با هم اتحاد دارند. (بیانات رهبری در دیدار روحانیون و طلاب تشیع و تسنن کردستان ۲۳/اردیبهشت/۱۳۸۸).

تکیه بر مشترکات

یکی از شیوه‌ها و راهبردهای که باعث شده فرهنگ همگرایی در کشورهای اسلامی افزایش یابد تکیه بر مشترکاتی است که در اصول دین (توحید، نبوت، و معاد) و فروع دین (نماز، روزه، حج، و زکات) وجود دارد و این شیوه است که در میان پیروان نزدیک‌ترین ادیان یعنی اهل کتاب وجود دارد از آن بهره و به نفع خود استفاده می‌کنند، چنانکه خداوند می‌فرماید: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَا مُسْلِمُونَ» (آل عمران؟ ۶۴) بگو: ای اهل کتاب بیایید و به سوی کلمه‌ای که تمسک به آن به ما و شما لازمست و آن این است که جزء خدا را نپرستیم و چیزی را شریک او نگیریم و یکدیگر را به جای خدای خود به ربوبیت نگیریم اگر نپذیرفتند بگوید شاهد باشید که ما مسلمانیم. خداوند به پیامبر دستور می‌دهد که اهل کتاب و پیروان موسی و عیسی را به

توحید و یکتا پرستی که نقطه‌ی مشترک تمام انبیاء الهی است دعوت کند که از تفسیر های باطل «یعنی اعتقاد به حلول خدا در بدن مریم و فرزند گرفتن خدا و اعتقاد به سه خدا و پرستش احبار قیسس‌ها و اسقف‌ها» دست بردارند، از شیوه که خداوند آن را برای پیامبر (ص) تبیین و بیان نموده استفاده می‌شود که مذاهب اسلامی برای رسیدن به همبستگی اجتماعی می‌توانند از نقاط مشترک موجود در میان مذاهب اسلامی استفاده و بر آن تکیه نمایند. همان طور که خداوند پیامبر را دستور داد که اهل کتاب را به نقطه مشترک میان خود و آن‌ها دعوت نما که قرآن با چنین طرز استدلال به ما می‌آموزد اگر شما مسلمانان حاضر نیستید در تمام اهداف مقدس خودتان با همدیگر همکاری نمایید بکوشید لااقل در اهداف مشترک همکار همدیگر و آن را پایه ای برای پیشبرد اهداف مقدستان قرار دهید؛ چنین کاری مسلماً زمینه خوبی برای تفاهم و نیل به حقیقت فراهم می‌آورد، که تکیه بر مشترکات و اصول دین خود عامل وحدت، الفت، اتفاق، همبستگی و موجب اخوت می‌گردد. به همین جهت مقام ولایت مسلمانان را سفارش بر مشترکات کرده و می‌فرمایند: «برادران مسلمان نگاه کنند بیند اتحادشان بر چه مبنائی است؟ آیا یک حرف زبانی است، یا یک واقعیتی وجود دارد؟ خب، ما میبینیم معارف مان یکی است، توحیدمان یکی است، معادمان یکی است، نبوت مان یکی است، نماز و روزه مان یکی است، حج مان یکی است، دشمنان مان یکی هستند، اهداف و آرمان ها و منافع مان به هم پیوسته و گره خورده است - ملت های مسلمان؛ چه شیعه، چه سنی - چطور میتوانیم از هم جدا باشیم؟ دشمن می خواهد به زور این جنایت را بکند. لذا از روز اول، جمهوری اسلامی در کنار برادران فلسطینی خودش بوده است؛ این در حالی است که در فلسطین - آنطوری که من در ذهنم هست - یا اصلاً شیعه وجود ندارد؛ یا اگر

باشد، خیلی کم. برادران فلسطینی اینجا را مثل خانه‌ی خودشان دانستند؛ تا الان هم همین جور است؛» (بیانات مقام معظم رهبری در جمع مردم پاوه، ۱۳۹۰/۷/۲۵).

نتیجه‌گیری

در زمانی که اختلافات خانمان سوز دامن جامعه اسلامی را فراگرفته، قرائت‌های مختلف از اسلام ارائه می‌شود، همبستگی، انسجام و فرهنگ سازی روحیه همگرایی میان مذاهب اسلامی و جوامع اسلامی یکی از نیازهای ضروری است؛ به همین جهت تحقیق پیش‌رو راه‌های رسیدن به اتحاد و همبستگی اجتماعی مسلمانان را با استفاده از آیات و روایات که اصول و مبانی وحدت را بیان می‌کند مورد بررسی، تحقیق و تحلیل قرار داده است. علاوه بر آن نقش دانشمندان اسلامی را در همبستگی اجتماعی امت اسلامی و ترویج فرهنگ همگرایی مذاهب نیز به بررسی گرفته و این نتایج بدست آمده است که جوامع اسلامی از آنجای متکی بر توحید باوری، نبوت محوری و قرآن معاد بود توانست روحیه و فرهنگ همگرایی را با استفاده و با تکیه بر منابع غنی اسلام تقویت نماید. اگر مقام معظم رهبری از همبستگی و اتحاد به عنوان استراتژیک تعبیر دارد نه تاکتیک، بر خواسته از ایمان است که حضرت ایشان در دامن اسلام ناب محمدی آن را چشیده و با آن زیست نموده است.

بنابراین، اگر همبستگی اجتماعی و انسجام اسلامی به حکم آیات و روایات و نظریات اندیشمندان اسلامی ضرورت دارد. دست یابی و رسیدن به همبستگی اجتماعی، انسجام اسلامی و فرهنگ سازی همگرایی میان مذاهب اسلامی نیز یک امر ضروری است که، باید کشورهای اسلامی با الگوگیری از مفاهیم دینی تلاش نمایند راه‌های رسیدن به همبستگی اجتماعی و انسجام اسلامی را نیز با استفاده از قرآن و روایات معصومین کشف و بدست آورند و بر اساس آن عمل نمایند.

منابع

ابن منظور، ابوالفضل، جمال الدین، (۱۴۱۴ه.ق)، لسان العرب، محقق / مصحح: احمد فارس صاحب الجوائ.

الاتقلائی، ابن حجری، (۱۳۷۹)، سبل السلام، بی جا، چهارم.

انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم، پنجم.

انقلاب اسلامی از دیدگاه شهید مطهری، روزنامه ابرار، شماره ۱۴۳، (۱۴ اردیبهشت ۱۳۶۸).

پاینده، ابو القاسم، (۱۳۸۲ش)، نهج الفصاحه (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول صلی الله علیه و آله)، چهارم.

جان دیون پورت، (۱۳۳۴)، عذر تقصیر به پیشگاه محمد و قرآن، ترجمه سید غلام رضا سعیدی، تهران، شرکت نسبی اقبال و شرکاء، اول.

خامنه‌ای: سخنرانی، (در دیدار روحانیون و طلاب تشیع و تسنن کردستان)، ۱۳۸۸/۲/۲۳.

خامنه‌ای، سخنرانی (۱۳۸۹)، (در دیدار طلاب، در جمع مردم پاوه)، ۱۳۹۰/۷/۲۷ خلیل، جر، (۱۳۸۱ه)، فرهنگ لاروس عربی به فارسی، مترجم سید حمید طیبیان، تهران، دوازدهم.

خمینی، روح الله، (۱۳۷۹)، صحیفه امام خمینی، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، سوم.

خمینی، روح الله، (۱۳۸۹)، صحیفه امام (مجموعه آثار امام خمینی (س)، قم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، پنجم.

دهخدا، علی اکبر، (۱۳۳۸)، لغت نامه دهخدا، تهران، دانشگاه تهران، دوم.

- طباطبایی، سید محمد حسین، (۱۳۷۴)، ترجمه تفسیر المیزان، مترجم: سید محمد باقر موسوی همدانی، قم،
- عبدالحمید ابن ابی الحدید، (۱۳۷۸)، شرح نهج البلاغه، به کوشش محمد ابوالفضل ابراهیم، قاهره، دوم.
- عبدالمجید ترکی، (۱۳۶۸)، «اجماع امت مؤمنان، از جوهر عقیدتی تا واقعیت تاریخی»، تحقیقات اسلامی، تهران، س ۴، شم ۱-۲.
- کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۴۰۷ق)، (الکافی (ط-الإسلامیه)، محقق / مصحح: غفاری علی اکبر و آخوندی، محمد، چهارم
- گولد، جولیس، کولب، ویلیام ل، (۱۳۸۴)، فرهنگ علوم اجتماعی، مترجم، محمد جواد زاهدی، تهران، مازیار، دوم.
- لبنان، دار الفکر للطباعة و النشر و التوزیع - دار صادر، سوم.
- محمد، آجری، (۱۳۹۲ق/۱۹۷۲م). اخلاق العلماء، به کوشش حسین خطاب و فاروق حماده، دمشق، اول.
- معین، محمد، (۱۳۷۵)، فرهنگ فارسی، تهران، امیرکبیر، نهم.
- مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، (۱۳۸۲)، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴.
- میرزائی، خلیل، (۱۳۹۳)، فرهنگ توصیفی علوم اجتماعی، تهران، فوژان، اول.
- نوایی، علی اکبر، (۱۳۸۶)، «انسجام اسلامی از منظر امام خمینی و مقام معظم رهبری»، فصلنامه اندیشه، س ۱۳، شماره ۵ و ۶.
- همبستگی مذاهب اسلامی، (۱۳۷۷)، تهران، سازمان فرهنگ و ارتباطات.